

**МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ЧЕЧЕНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ ОТДЕЛ ОБРАЗОВАНИЯ КУРЧАЛОЕВСКОГО РАЙОНА
ЧЕЧЕНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
МБОУ «Ахмат-Юртовская СШ №1 им. А-Х. Кадырова»**

Выписка из ООП СОО

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Чеченская литература»
для обучающихся 10-11 классов

с. Ахмат-Юрт

ДОВЗИЙТАРАН КЕХАТ

Нохчийн мотт – нохчийн къоман мотт а, Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт а бу, цу бахъано хъелаш кхуллу цуьнан Іалашбаран а, кхиоран эшар. 5-9 классашкахь «Ненан мотт а, ненан меттан литература а» предметан декъахь хьобхуш йу ненан (нохчийн) меттан литература санна, иза хьажийна йу дешархойн интеллектуале-довзаран, коммуникативе, исбаьхьаллин-эстетикин похІмаш кхио а, коьрта гІиллакхе-этикин кхетам кхолла а, личностана нохчийн къоман культура марзийн а.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет – иза беран интеллектуале а, гІиллакхе-этикин а кхиаран тІегІа къастаден гуманитарни дешарх коьрта предмет йу. Литературин дешаро аьтто бо йешаран маьІна а девзаш, литература Іаморо шегахь къонахчун амал кхийой а хууш, шен дуьненхьежамна дашца а, йозанца а бух бало а хууш, адамца а, йукъараллица а йаза хууш йолу кхетаме личность кхио.

Программо чулоцу кхеторан кехат а, предмет карайерзоран кхочушдан лору жамІаш а, предметан чулацам а, программин хІора дакъа карадерзо билгалдаьхначу сахьташца йолу тематикин планировани а, урокал араьхарчу гІуллакхдаран план а.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТАН ЙУКЪАРА ХАРАКТЕРИСТИКА

Литература уггар эвсаре гІирс бу шен кхачаме стаг хила (ша шен кхето, ша шен кхио), гонахьарчу хиламийн хъелашца тарвала, иштта кхоллараллин жигараллин стимулятор а йу.

Ненан меттан литература Іаморо дІалоцу личность кхиоран процессехь коьрта меттиг, иштта Іаморо аьтто бо цуьнгахь къонахалла, гІиллакхе амал, кхоллараллин похІма кхиорехь, нохчийн халкъан дахаран философи йовзарехь а, карайерзорехь а, иштта доккха гІо до къоначу тІаьхьене къоман исторически зераш дІакховдорехь а. Билгал йолу Іалашонаш кхочушйаран дешаран материал вовшахтоьхна гуманизман критерешца, исбаьхьаллин а, довзаран а мехалашца, пайдаэцархьама тІекхача йиш хиларца, актуале хиларца, поликультурица, ламасталлин классика а, вайзаманан литература а цхьаьнайарца, тематикин а, жанрийн тайпа башх-башха хиларца догІуш ма-хиллара.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Іаморо таронаш кхуллу дешархочун дешнийн база шорйан, церан къамелан культура, коммуникативни а, тайп-тайпана культурийн компетенцеш а кхио.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» курсан чулацам хьажийна бу дешархойн нохчийн литературин хьашташ кхочушдан, уьш нохчийн къоман культурина тІекхиарехь а, шеца иза Іалашйарехь а шатайпана эстетикин гІирсаш хиларе терра.

Дешархошна дешар Іамор коьрта долчу декъана оьрсийн маттахь дІахьучу йукъардешаран учрежденешкахь ненан мотт санна нохчийн мотт Іаморехь, нохчийн литература – иза дешаран предмет йу, нохчийн къоман исторех а, культурах а, ламастех а хаарш схьаэца а, довза а таро луш, иштта иза культурин шатайпана йаздархочун кхолларалла толлуш долу дакъа ду, кхечу кепара аьлча, шеца цхьаьна эстетикин гІуллакхдар а долу, йозанан къамелан гІуллакхдар ду; нохчийн литература тІехьажийна йу Іилманан агІонхьара дуьне довзарна а, иштта дешнийн кхоллараллин говзарийн мотт бовзарна а, йешаран культурин йукъара башхалаш карайерзорна а, литературин говзарех кхетарна а, дашца шен амал билгалйакххарна а, иза, исбаьхьаллин литературас ша-тайпанчу маттахь дуйций хайтарх кхетам кхолла а, ткъа литературин мотт йукъарчу меттан шолгІа система санна бу, цо кхуллу личностан синхаамийн дакъа, цуьнгахь ойланца хІуманан кеп хІотто а, ассоциаци йало а, логически ойла йан а, дешаран предмет хьажийна йу оцу дешаран предметехула

кхочушхуьлу тӀаьхьенера тӀаьхьене нохчийн, оьрсийн, дуьненан культурин ӕздангаллин а, эстетикин а ламасташ дӀакховдор.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТ ӀАМОРАН ӀАЛАШОНАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предмет Ӏаморо кхочушӀан йеза роӀера Ӏалашонаш:

- нохчийн литературехь эстетикин аӀонхъара кхеташ болу гуманистически дуьненхъежам, Россин йукъара гражданинан кхетам а, къоман синкхетам а, патриотан дог-ойла а йолуш, дукха къаьмнаш долчу Россин халкъех шен халкъ хиларх дозалла а хеташ йолу амал личностехь кхиор.

- нохчийн литература йовза лааран дог дар кхоллар, нохчийн къоман ширачу заманера схьайогӀу культура мехалла хетар кхиор, дешархо шен къоман мотт а, культура а Ӏаморан кха тӀе ваккхар, къоман культурин тӀаьхьалонна йукъавалор.

- къоначу тӀаьхьенехь дӀайахначуй, карарчуй, йогӀур йолчуй заманийн уьйр ларӀан йезаш хиларан кхетам кхиор а, нохчийн къоман культура ларӀарехь жӕппалле хилар кхоллар;

- дукха къаьмнаш долчу Россин пачхьалкхехь личностана кхиаме социализаци а, ша шагахь стогалла кхиорна ӕшу интеллектуале а, кхоллараллин а таронаш кхийар.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет тӀехъажийна роӀера хьесапаш кхочушдан:

- тӀаьхьенера тӀаьхьене историко-культурни, ӕздангаллин, гӀиллакхийн мехаллаш дӀакховдоран хьокъехь ненан меттан нохчийн литературин маӀӀнех кхетар;

- ненан меттан нохчийн литературин историца йолу уьйр къастор, нохчийн литературехь йолу къоман ша-тайпана синӕӕздангаллин а, материальни а нохчийн къоман культурин исбаьхьаллин шорталлех кхетам кхоллар;

- Россин Федерацин кхидолчу къаьмнийн литературин контекстехь нохчийн литература а кхуьу хилам санна цунах хаарш эцар; уьш вовшийн эр;

- нохчийн литературина бухе диллина культурин а, ӕздангаллин а маӀӀна билгалдаккхар; йешначун хьокъехь мах хадош а, шена хетарг олуш а барта а, йозанца а къамел дан хаар;

- Ӏер-дахарехь а, дешаран процессехь а нохчийн литературех пайдаэца хаар кхоллар;

- шен мукъачу хенахь йешарна ханна план хӀоттор, нохчийн маттахь шена хазахета йешаран говзарш мехала хетар къастор а, бух балор а;

- нохчийн литературин говзарш системехь йешарца дуьне довза а, дуьненахь ша дӀалоцу меттиг къасто а, адаман а, йукъараллин а йукъаметтигаллин гармонизаци латторан а хьашташ кхоллар;

- хаамийн хьостанашца болх бан хаар кхиор, Интернетера а, иштта кхийолчу хьостанашкара хаамашна презентаци йар а, кечӀар а.

ДЕШАРАН ПЛАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТАН МЕТТИГ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан программа хӀоттийна Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан коьртачу йукъарчу дешаран программы буха тӀехь, иза лерина йу дешаран 134 сахьтана (10 кл. – 68 с., 11 кл. – 66 с.).

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

Дешаран предметан чулацамо шена йукъалоцу литературин говзарийн а, цера авторийн а гайтар, иштта тематикин блокаш а: «XX-чу бӀешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература»,

«XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература», «XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература», «Кхечу кьаьмнийн литература».

ТЕМАТИКИН БЛОКАШ

10 КЛАСС

XX-чу бешеран хьалхарчу эхан нохчийн литература

Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагIалла» роман.

Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Пулгаша а дуйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакьош).

Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд».

Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский».

Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха».

XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература

Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...».

Яралиев Ю.С-I. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогIал цкьа...».

Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш».

Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха».

Эльсанов И.И. Повесть «ЦегIачу декхнийн боьлак».

Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана».

XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература

Яшуркаев С.С-I. Стихотворенеш «Самах ду, гIенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш».

Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогIура воккха стаг», «Кхийра кхаба».

Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахь, Нохчийчоь».

11 КЛАСС

Довзийтар

XX -чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XX -чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш.

XXI -чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар.

Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт (художественный образ).

Сюжетах а, композициях а кхетамбалар. Драматурги.

XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература

Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакьош.

Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Йеха буйсанаш» романан дакьош.

Ахматова Раисин «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкьа» – автобиографически поэма.

Сулейманов Ахьмадан «Берд», «Дог дохден цIе», «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш.

XX-чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература

Арсанукаев Шайхин «Весет», «Нагахь хьан гIо оьшуш», «Гиний шуна?», «Дицдина илли», «Ненан мотт», «Нийсонна гимн» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахь роман.

Рашидов Шаидан «Баланах дуьзна дог», «Пондар боьлху» стихотворен. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехь йазийна поэма.

Гацаев СаьИдан «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси», «Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш», «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу- бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш.

Ахмадов Мусан «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатиин барз ма бохабелахь» повесть.

Дикаев Мохьмадан «Нохчийн хIусам», «Стегаг цIе», «Суна лаба» стихотворенеш

Бексултанов Мусан «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта», «Корталин Хантоти» дийцарш.

Шайхиев Iалвадин «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть.

Алиев Папуран «Кьонахийн зама», «ХIун лозу хьан, Нохчийчов?», «Кьонахе», «ДоIа» стихотворенеш.

XXI-чу бIешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература

Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне».

Кхечу къаьмнийн литература

Александр Казбегин «Элиса» повесть

Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ», «ТIуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворенеш.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МЕТТАН ЛИТЕРАТУРА» ПРЕДМЕТ КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМIАШ

Коьртачу школахь «Ненан (нохчийн) меттан литература» дешаран предмет Iамор хьажийна ду дешархой роIера личностни а, метапредметни а, предметни жамIашка кхачарна.

ЛИЧНОСТНИ ЖАМIАШ

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программин личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь кхочушхуьлу дешаран а, кхетош-кхиоран а болх дешаран организацехь цхьаьна дIабахьарца. Болх дIабахьар кхочушдо Россин социокультурни а, синьобздангаллин а ламасталлин мехаллашца догIуш ма-хиллара. И мехаллаш йукьараллин бакьонаша кьобалйина тIе а эцна, цара аьтто бо шен дуьне довзар а, ша шен кхетош-кхиор а лакхадаккхарехь.

«Ненан (нохчийн) меттан литература» предметан белхан программа карайерзоран личностни жамIаш коьртачу йукьарчу дешаран тIегIанехь декхарийлахь ду дешархошна, дикачу мехаллах пайда а оьцуш, куьйгалла а хилла дIахIитта, шайн гIуллакхдарехь гулдина зераш шордан а, церан буха тIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран хьежамаш кхолла а, цу йукьахь кху декьахь а:

- **гражданаьлла кхетош-кхиоран:**

гражданинан декхарш а, цуьннан бакьонаш а кхочушйан кийча хилар, бакьонаш а, машар а, кхечу адаман законан бакьонаш ларар; доьзалан, йукьарчу коьртачу дешаран программаш кхочушйечу дешаран организацин, меттигерчу йукьараллин, хьомсарчу мехкан, пачхьалкхан дахарехь жигара дакъалацар; цхьана а кепара эсктремизм, дискриминаци тIецаьлар; адаман дахарехь тайп-тайпана социале институташа дIалоцучу меттигах кхетах хилар; гражданинан

коьртачу бакьонех, машарх, декхарх лаьцна хьежам хилар, социале норманаш а, личностни йукьаметтигаллин бакьонаш а йовзар; коррупцина дуьхьало йан кийча хилар; тайп-тайпана г'уллакхдар нахаца цхьаьна дан хууш хилар, дешархой шаьш дечу урхаллехь дакьалаца кийча хилар, гуманитарни г'уллакхаллехь (волонтералла, нахана г'ю дар,) дакьа лоцуш хилар а.

- **патриотийн кхетош-кхиоран:**

дуккха а кьаьмнаш долчу йукьараллехь Россин гражданин хилар дозалла хетар, ненан мотт Iамор, Россин Федерацин а, шен кьоман а, Россин кьаьмнийн а истори, культура йовза лууш хилар, шен Даймехкан мехаллаш доккха х'ума хеташ хилар: Илманан, искусствон, спортан, технологин, т'еман а, белхан а хьуьнарш мехала хетар; Россин символаш, пачхьалкхан деза денош, исторически а, Iаламан т'аьхьалонаш, памятникаш, хьомечу пачхьалкхехь дехачу кьаьмнийн ламасташ ларар, синьобздангаллин кхетош-кхиор: синмехаллаш харжа обшучохь а, обздангалла харжа эшар нисделлачу хьолехь а нийса харжам бар, шен леларан нийса мах хадо хаар а, нехан леларан мах хадо хаар а, харц леларшна резацахилар; личность индивидаца а, йукьараллица а маьрша, жоьпалле хилар.

- **синьобздангаллин кхетош-кхиоран:**

искусствон башх-башха тайпанаш а, шен кьоман а, кхечу кьаьмнийн а ламасташна, кхоллараллина а битаме хилар, искусствон синхааме т'еIаткьамах кхеташ хилар, исбаьхьа культура ладаме хетар, Даймехкан а, дуьненан искусствон мехаллех кхеташ хилар, этносийн культурин ламасташ а, халкьан кхолларалла а маьIне хетар, тайп-тайпанчу искусствощкахь шен меттиг каро хьажар а.

- **физически кхетош-кхиоран, могашаллин культура а, синхаамийн хьал а кхиоран:**

дахаран мехаллех кхетар, шен могашалла ларйар, могашалла ларйеш дахар нисдар (пайде х'ума йаар, гигиена ларйар, садаIаран а, белхан а хенан раж ларйар, спорте лелаш йа физкультура йеш хилар); вуон х'уманаш лелор дитар (кьаьркьа малар, наркотикаш лелор, тонка озар), иштта кхийолу дегIан а, синан а могашалла талхош йолу х'уманаш целелор; кхерамазаллин бакьонаш ларйар, иштта интернет-машанашкахь а кхерамазаллин бакьонаш ларйар, стресс хила тарлун хьелашна марзвалар, хийцалучу социале а, хаамийн а, Iаламан а хьелашна а кийча хилар, иштта цу хьокьехь шен дахаран зерех пайда а обцуш, кхин дIа а шен Iалашонашка дIаэхар;

шена а, кхечарна а бехк билла сиха цавалар;

шен синхаамаш шагехь сацо хаар, кхечеран синхаамийн хьолах кхетар;

стаг гIалат волуш хуьлуш хилар хаар а, шен гIалаташ т'елаца хаар, уьш нисдан хьажар.

- **кьинхьегаме кхетош-кхиоран:**

хьалхахIиттийна декьарш кхочушдан Iалашонца жигара дакьалацар (добзалехь, гIалин, кIюштан йукьардешаран дешаран организацехь), йукьараллин а, технологически а г'уллакх а, болх а дIаболо, дIахIотто хаар, тайп-тайпана г'уллакхаллин план хIотто а, иза кхочушйан а Iамар, тайп-тайпана кьинхьегаман корматаллаш Iамор, корматаллин йукьараллехь дIатарвала, ваза.

- **экологин кхетош-кхиоран:**

йукьараллин а, Iаламан а, Илманийн а хааршна тIе а тевжаш, гонахьарчу Iаламан хьокьехь хьалхахIуьтту хьесапаш кхочушдан, гонахьарчу Iаламан пайдехь хин долу г'уллакхаш дIадахьа план хIоттор, экологин культурин тIегIа лакхадаккхар, экологин кIорггера проблемаш йовзар, уьш кхочушйан некьаш лахар, гонахьара Iалам бехдийр долу белхашна дуьхьал жигара дакьалацар, Iаламан, технологин, йукьараллин йукьарлехь зIе

латтош волу гражданинан маъйна довзар, экологин хъежамашна лерина гӀуллакхаллехъ жигара дакъалацар.

- **Илманан мехаллех кхетам:**

вайзаманан Илманан системехъ адам а, Иалам а, йукъаралла а кхиар толлучу хъежамашна тӀе а тевжаш, адаман Иаламца а, йукъараллица а йолу зӀенаш а, дуьне довзаран гӀирс санна меттан а, йешаран а культура карайерзор, талламаш бар Иамар, талламийн зерийн ойлайар, талламаш ша а, коллективана а йукъахъ дӀабахъар.

Йукъараллин а, Иаламан а хийцалучу хъелашна дешархо марзварехъ кхачойеш йолу личностни жамӀаш:

доьшучара йукъараллин зераш карадерзор, шен хене хъаьжжана, йукъараллехъ леларан бакъонаш, норманаш, йукъараллин дахаран кепаш, тобанашкахъ, йукъараллашкахъ а, цу хьокъехъ доьзалехъ нийса леларан коьрта йукъараллин меттиг къасто хаар;

билгалдоцчу хъелашкахъ, кхечеран зерашна, хааршна виллина хиларца доьшучаьргахъ зӀе латторан хьуьнар хилар;

билгалдоцчу хъелашкахъ, шен компетенцин тӀегӀа лакхадаккхаран хьуьнар кхиор, ткъа иза кхочушдархъама практически гӀуллакхехула а, цуьнца цхъаьна кхечу адамашка а хьожуш Иамар, церан керлачу хааршна тӀекхиар;

васташ билгалдахар а, уьш вовшахъэр, керла хаарш карадерзор, цуьнца цхъаьна идейн, кхетамийн формулировка йан хаар, объектх, хиламех гипотезаш кхолла хууш хилар, шен хаарийн дефицитх кхетар, шен компетенцин тӀегӀа довзар, шен кхиаран план хӀотто хаар;

коьртачу кхетамех, терминех, чӀагӀделлачу кхиаран концепцин декъехъ болчу кхетамех оьшург къасто хаар;

Иаламца, йукъараллин, экономикин йукъаметтиган анализ йар, и йукъаметтигаш къастор;

гонахъарчу Иаламан бечу тӀеӀаткъамна чот а йеш, Иалашонашна тӀекхочуш а, декхарш кхочушдеш а, шен гӀуллакхийн, белхийн мах хадо хаар;

дешархошкахъ стрессийн ситуацешкахъ боха ца боха Иамор, хуьлучу хийцамийн а, церан тӀаьхъенех нийса мах хадо Иамор, стрессийн ситуацешна дуьхьало йан йезаш хилар, стрессийн ситуацин мах хадо хаар, йуьхъарлаьцна гӀуллакхашна, хъелашка хъаьжжина, корректировка йан хаар, йуьхъарлаьцначу гӀуллакхехъ кхиамаш ца хилахъ а, воха а ца вухуш, кийча хилар.

МЕТАПРЕДМЕТНИ ЖАМӀАШ

Дешаран универсальни довзаран дараи карадерзор:

Коьрта маъинийн дараи:

объектийн (хиламийн) билгалйолу билгалонаш Иорайахар а, къастор а;

классификацин ладам боллу билгалонаш а билгалйаха, йечу анализан жамӀ даран а, дустаран а. критерешна а бух бало;

хьалха хӀиттийнчу декхаршка хъаьжжана, къастайечу факташкахъ хила догӀурш а, бӀостанехъ дерг а билгалдаккха, тергоне эцнарш гайтийта а, хила догӀурш а, бӀостанехъ дерг а Иорадаккхаран критереш йало;

хьалхахӀоттийнчу декхарна оьшучу хаамийн дефецитаиш къастор;

хиламаш а, процессаш а Иаморехъ бахъанин-талламан уьйраш къастор, дедуктивни а, индуктивни а ойланехъ сецначарах пайда а оьцуш жамӀ дар, аналогика догӀуш ойланехъ сецначун жамӀ дар, вовшашца уьйр йолчарах гипотезийн формулировка йар;

дешаран шардаран кхочушдан шен лаамехь некъ лахар (масех вариант вовшах йустар, утгаре гӀолехь йерг харжархьама).

Бухера талламан дараш:

довзаран талламан гӀирс санна хаттарех пайдаэцар;
догӀуш доллу хаттарш хӀиттор, шен лаамехь лобхучу хаамашна жоп лахар;
шена хетачух лаьцна гипотезин формулировка йар, шен хетачун аргументаци йалор;
ша хӀоттийнчу планаца талламаш бар, чолхе йоцу эксперимент дӀайахьар, талламан объектан башхаллаш билгалйахар, объектийн йукъара бахьанин-талламан уйраш къастор

Таллам барехь (экспериментехь) схьахиллачу хаамийн бакъхиларх пайдэцаран мах хадор;

дӀабаьхначу талламийн хиллачу зерийн жамӀийн ша формулировка йар, хиллачу жамӀийн бакъхиларан мах хадоран гӀирс бевзаш хилар;

процессаш, хиламаш, церан тӀаьхьалонна хила тарлучу кхиаран прогноз йар, ишттачу а, царах терачу ситуацешкахь шен хетарг къасто, керлачу хьелашкахь а, контекстехь а церан кхиаран хетарг хьалха таттар;

Информацица болх бар:

хьалха хӀиттийна дешаран декхарш а, тӀейихкина критереш а кхочушийн хьостанашкара информаци, хаам лохуш тайп-тайпана некъех, гӀирсех пайдаэца, харжа, анализ йан, системизаци йан, башх-башха информацийн тайпанийн, гайтаран кепийн интерпретаци йан,

цхьаьна йогӀу аргументаш лаха (цхьа верси, идей бакъйеш йа харцйеш), шен лаамехь информаци дӀагайта йогӀуш йоллу кеп харжа, чолхе йоцучу схемашца, диаграммашца, йа кхечу кепара графикаца кхочушдечу шардаран иллюстраци йан;

хьехархоша къастийнчу критерешца, йа шен лаамца формулировка йина информаци тешаме хилар къасто;

информаци эвсаре дагахь латто а, системизаци йан а.

Дешаран универсале, коммуникативе дараш карадерзор:

Къамел дар: хетачух кхета а, хетачун формулировка йан, Ӏалашоне а, къамел даран хьелашка хьаьжжана, эмоцеш гайтар, шена хетарг барта аларца а, йозанан текташкахь а дӀагайта, къамел даран невербале гӀирсаш бовза, социале билгалонийн маӀнех кхетар, Ӏотбаккхаме хьелаш кхуллу таронаш йовза, Ӏотбаккхамаш кӀадбан, бартбан, кхечеран Ӏалашонех кхеташ хила, шеца къамел дечуьнца ларам хила, оздачу кепехь шена нийса цахетачун формулировка йар, къамел дечу йукъана догӀуш доллу хаттарш хӀиттор, шен лаамехь къамел даран формат харжа, аудиторин башхалле хьаьжжана, къамелана презентаци йан, цуьнга хьаьжжана, барта а, йозанан а текстийн гайтаран материал хӀоттор.

Шен лаамехь гӀуллакх дӀадахьар: билггал йолу проблема кхочушийеш болх ша беш а, йа тобанна йукъахь беш а, гӀолехь долчух кхета а, пайдаэца а, хьалха хӀоттийна Ӏалашо кхочушийарехь тобанца кхочушийан йезаш хиларан бух бало, цхьаьна дечу гӀуллакхан Ӏалашо тӀеэца, и кхочушийан дараш тобанца билгалдаха, шайна йукъахь болх дӀасабекъа, бартбан, процесс а, жамӀаш а дийцаре дан, масех адамна хетачун йукъара маӀна даккха, куьйгалла дан кийча хила, тӀедахкарш кхочушдан, муьтӀахь хила, цхьаьна бечу белхан дӀахӀоттаран план хӀотто, цу балха йукъахь хӀораннан меттиг къасто, белхан Ӏалашонаш вовшашна йукъахь, хӀораннан тароне хьаьжжана, дӀасайекъа, тобанан декъашхошца белхан Ӏалашонаш йийцаре

йан, шен белхан дакъа кхочушдан, ша биначу белхан мехалла къасто, белхан йуьхьца кхочушхилла долу жамI дуста, белхан жобпалле дакъа схьаэца, тобанна хьалха жоп дала кийча хила.

Дешаран универсале, регулятиве дараи карадерзор:

Ша шен къепе хIоттор: дахаран а, дешаран а хьелашкахь нислун проблемаш къасто, сацам тIелоцуш тайп-тайпана некъаш билгалбаха, шардар кхочушдан шен лаамехь алгоритм харжа, дешаран шардар кхочушдан некъ харжа, ша кхийдайечу вариантшна аргументацеш йало, Iамочу объектх хьиначу керлачу хаарийн хьесап а деш, кхийдайечу алгоритмана корректировка йан, харжам бан, бинчу сацамна жобпалле хила.

Ша шен терго латтор: ша шена терго латторан некъаш карадерзо, ша шена мотиваци йан, хьолана богIуш боллу мах хадо, хьал хийца план кховдо, дешаран шардар кхочушдеш, халонийн контекст лара а, халонашна сема хила, хийцалучу хьелашка хьабжжана, шен сацамна адаптаци йан, кхочушхиллачу (кхочуш ца хиллачу) жамIийн бахьанаш кхето хаа, хиллачу зерийн мах хадо, хиллачу хьолехь пайде дерг къасто, керлачу хьелашка хьабжжана, гIуллакхаллин йукъа коррективаш йало, гIалаташ къасто, Iалашонан а, хьолан а жамIца богIу мах хадо.

Эмоциале интеллект: шен а, кхечеран а эмоцеш къасто а, йийца а, царна урхалла дан, эмоцеш билгалйаха, эмоцеш хиларан бахьанин анализ йан, ша кхечу стеган метта хIотто, кхечун бахьанех, Iалашонах кхета, эмоцеш гайтаран некъан урхалла дан.

Шех а, кхечарах а кхетар: кхечу стагах кхета, цуьнан хетачун оила йан, гIалат вала / йала шен бакъо хила, изза бакъо кхечун йуйла хаа, ша долу хIума тергонехь латто йиш йоций хаа.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

«Ненан меттан (нохчийн) литература» предметехула йолчу белхан программа карайерзоран предметан жамIаша гайта деза:

1) кхин дIа шен кхиарехь ненан меттан литература йешаран а, Iаморан а ладамаллех кхетар; хIокху дуьнен чохь ша вовзаран а, дуьнедовзаран а гIирс санна систематически йешар оьшуш хиларан хьашташ кхоллар, адаман а, йукъараллин а йукъаметтиг тайар, массо а агIор диалог йар;

2) ненан меттан литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар;

3) культурин самоидентификаци латтор, шен къоман культурин тоьлла говзарш Iаморан буха тIехь ненан мотт Iаморан коммуникативни-эстетикин таронех кхетар;

4) шена хетарг аргументашца дIаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оьздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хIуманан хьесап доккхуш, къамел дан Iамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хIоттор;

5) тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхетар Iамо кхиор;

6) Илманан а, гIуллакхан а, публицистичкин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто Iамар, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехь гайтинчу дахаран исбаьхьаллин дуьненах кхетар;

ЖамІ: доьшуш верг кхета йешаран маӀналлех а, ладамаллех а, йешарна а марзло, тайп-тайпана говзарш йешаран зедалар хуьлу.

Нохчийн литература халкъан къоман-культурин коьрта мехаллех цхьа мехалла хиларх, дахар довзаран шатайпа некъ хиларх кхетар.

ЖамІ: доьшуш верг кхеташ хуьлу нохчийн литературехь къаьста нохчийн къоман менталитет, цуьнан истори, дуьненах кхетар, литературо адаман дахаран оьшу коьрта маӀнаш довзуйтий а.

Нохчийн фольклоран а, кхечу халкъийн фольклоран а, XX бӀешаран нохчийн йаздархойн, XXI бӀешаран йуьххьерчу йаздархойн литературин а, Россин халкъийн литературин а Іамийнчу говзарийн коьртачу проблемах кхетар, литературин вастех кхетар, эстетически хьежам кхоллар, литературин исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гӀирсаш бевзаш хилар, оздангаллехь ша къастор, Россин халкъан культурин говзарийн а, нохчийн халкъан культурин а, дуьненан кхечу къаьмнийн, дуьненан культурин а говзарш Іаморехь нохчийн меттан таронаш кӀезиг цахиларх кхетар а.

ЖамІ: адамийн йукъара проблемаш йовзарехь зедалар хуьлу доьшуш волчунна, нохчийн литературин меттан таронех пайдаоьцуш, и проблемаш йийца а Іема.

Литературин говзаршна анализ йан хаар, уьш муьлхачу жанрийн тайпанех йу къасто хаар, литературин говзаран теманах а, идейх а, гӀиллакхе пафосах кхета а, кхолла а, турпалхойн амалш билгалйаха, цхьана йа масех говзарийн турпалш вовшашца дуьхьалхІотто, тексташна йукъара цитатех а, нохчийн меттан суртхІотторан гӀирсех а пайдаоьцуш, прозийн говзарийн йа церан дакъош схьадийца хаар, ладоьгӀначу а, йешначу а текстех лаьцначу хаттаршна жоп далар, тайп-тайпанчу аларийн барта монолог йан, диалог дӀайахьа, нохчийн литературин шена хета маххадор, шена хетарг аргументашца дӀаала а, говзачу дашца барта а, тайп-тайпанчу жанрашкахь йозанца а, оздангаллех вуьззина квалифицированни дешархо кхиор, цуьнгахь, хІуманан хьесап доккхуш, къамел дан Іамор, йешнарг йийцаре йечохь дакъалацар, шен йешаран мукъачу хенан план хІоттор;

ЖамІ: доьшуш волчунна карадоьрзу литературин говзарийн анализ йар а, интерпретаци йар а, къамелаца и дӀахІотто а, шена хетачунна аргументаци йан а, шениг чекхдаккха хаа а, ша йеша леринчу литературин го къасто а.

Тайп-тайпана этнокультурин ламасташ гойтуьйту литературин исбаьхьаллин говзарех кхета Іамор кхиор; литературин говзарийн эпохаца йолчу зӀенех кхетар, цо шена чукъуьйлу оздангаллин мехаллаш билгалйахар, нохчийн а, оьрсийн а литературин, культурин синьоздангаллин мехаллашна тӀаьхьа вазар/йазар а, Іамийнчу литературин говзаршна шениг (цкъацкъа) интерпретаци йар.

ЖамІ: доьшуш верг Іема нохчийн литературин а, нохчийн матте гочийнчу а говзарех кхета.

Тайп-тайпана литературин жанрийн говзарш барта схьайийцарх кхетар а, Іамийнчу говзарийн тематикаца йобзна сочиненеш, изложенеш йазйар а, кхоллараллин цӀера белхаш йаздар а, литературин а, культурин а теманашна рефераташ йазйар, говзаршкахь сюжетан элементаш, композици, исбаьхьаллин васташ кхуллуш долчу меттан гайтаран гӀирсаш къастор а, говзаран идейн-исбаьхьаллин чулацам белларехь долчу церан маӀнех кхетар (филологин агӀонгахьара анализ йаран элементаш), литературин говзаран анализ йарехь литературоведчески терминологи йевзаш хилар, авторан позицех кхетар, Іилманан а, гӀуллакхан а, публицистикин а литературех исбаьхьаллин литературин башхаллаш къасто

Іамаp, йешначун критически мах хадо а, анализ йан а говзалла кхоллар, литературин говзарехъ гайтина дахаран исбаъхъаллин дуьненах кхетар.

ЖамІ: доьшуш волчо карадерзадо, маъІна а доккхуш, диканиг къастош, йешар, текстах кхета, кхечу тайпанийн текстах къасто Іема, интеллектуальни оила йарца йешаран хьокъехъ хиллачу дуьххьарлера синхаамашка йухахъажар.

ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

10 КЛАСС

• Россин кхидолчу къаьмнийн культуpешца йолчу диалоган контекстехъ нохчийн къоман оьздангаллин мах хадо таро лун нохчийн халкъан а, литературин а туьйранийн, кичанийн проблематика билгалйаккхар, говзаршкахъ Даймахках а, Іаламах а лаьцна чукъуьйлу ойланехъ нохчийн къоман культуpин а, оьздангаллин а коьртачу мехаллех кхетар.

• нохчийн къоман амалх, «йахъ», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гІиллакх-оьздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила,

• проектни-талламан гІуллакхалла дІадахъа говзалла хила, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болх бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

• нохчийн къоман амалх, «йахъ», «сий», «Даймохк безар», «баккхийнаш ларар», царах терра долу нохчийн къоман гІиллакх-оьздангаллин координатех долу кхийолчу мехаллех а, нохчийн меттан а, ненан меттан къамелан хазнех йуьхьанцара кхетам хила.

11 КЛАСС

• Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахъ Россин къаьмнийн культуpийн контексташкахъ нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

• кховдайечу плана буха тІехъ фольклоран а, литературин а текстан маъІнин анализ йан хаарш хила, исбаъхъаллин текст йешархочунна, вайзаманхочунна авторо беш кхайкхам санна лара, турпалхойн васташ дустаран форматехъ историко-культуpин коментареш а, шен тексташ а кхолла, проблемин хаттаршна жопаш дала, хьехархочун куьйгаллица исбаъхъаллин искусствон говзарш кхечу искусствон говзаршна дуьхьалхІитто а, шен пайдехъ хин йолу говзарш харжа Іама.

• Даймахках а, нохчийн доьзалх а лаьцначу говзаршкахъ Россин къаьмнийн культуpийн контексташкахъ нохчийн литературин меттиг къасто хууш хила.

• нохчийн халкъан оьздангаллин мах хадо таро лун тайп-тайпана жанрийн говзариин проблематика а, оьздангаллин шатайпа башхалла билгалйаккха, Даймехкан Іаламах а, Даймахках а лаьцначу говзаршкахъ нохчийн къоман синкхетаман коьрта культуpин а, оьздангаллин а мехаллаш йовзар.

• исбаъхъаллин говзаран кепан а, чулацаман цхьаалла оила йеш тІеэцар, шен йешархочун ассоциацийн тІегІа дІахІоттор, исбаъхъаллин текстан эстетически анализ йан хаарш хила, исбаъхъаллин текст йаьржина историко-культуpин коментареш а, тайп-тайпанчу форматехъ йаран форматехъ шен тексташ а кхолла, исбаъхъаллин искусствон говзарш дуьхьалхІитто а, ша а шен цІахъ йеша говзариин гуо кхолла а, исбаъхъаллин литература йешаран перспективе йолу Іалашо къасто а;

• проектни-талламан гІуллакхалла кхочушдан, цуьнан жамІаш дІадовзийта а, тайп-тайпана информацийн хьостанащца болха бан коьрта хаарш хила а, царна презентаци йан говзалла хила а.

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

10 КЛАСС (68 сахьт)

Роглолла	Программин дакъойн а, темийн а цѣраш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. XX-чу бѣшеран хъалхарчу эхан нохчийн литература					
1.1	Арсанов С-Б.А. «Маца девза доттагІалла» роман. Романехъ кѣинхъегамхойн васташ кхолларан башхаллаш. Арсби а, цуьнан накъостий а: Джо, Таташ, Джабраил. Бено. Цуьнан гІиллакх-оьздангалла кхиаран хъелаш. Романехъ зударийн васташ. Романехъ къаьмнашна йукъара доттагІаллин тема гайтаран башхаллаш	6	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.2	Мамакаев М.А. Стихотворенеш «Тулгаша а дуьйцу», «Даймахке», «Зама», роман «Зеламха» (романан дакъош). Мамакаев Мохъмадан дахаран, кхоллараллин некъ. Мамакаев Мохъмадан поэзехъ Даймехкан тема. Стеган паргІато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш. Мамакаев Мохъмадан лирикехъ поэтан, поэзин тема. «Зеламха» роман. Роман исторически бакъдолчийн буха тІехъ йазйина хилар. Зеламхех обарг винарг—цу хенахълера социально-политически дахар. Йаздархочун шен турпахочуьнга болу хъежамаш. Турпалхойн васташ кхолларехъ, дахаран исбаьхъаллин сурт хІотторехъ йаздархочун корматалла. Нохчийн литературехъ Мамакаев Мохъмадан кхоллараллин мехалла	9	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

1.3	Гадаев М-С.Г. Стихотворенеш «Даймахке сатийсар», «Дай баьхна латта», «Генара кехат», «Цен-Берд». Гадаев Мохьмадан кхолларалла. Цуьнан поэзехь дуьненах, дахарх, Iаламах йолу ойланах. Лирически турпалхочун оздангалла. Поэтан лирикехь безаман тема. Гадаев Мохьмадан поэзин исбаьхьаллин басарш, шатайпанан аьхналла. Нохчийн литературехь Гадаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.4	Гайсултанов I.Э. Исторически повесть «Александр Чеченский». Гайсултанов Iумаран дахар а, кхолларалла а. Цуьнан повестийн, дийцарийн проблематика. Вайн заманан кегийрхой гIиллакх-оздангаллица кхиоран проблемаш хIитторан башхаллаш. Исторически повесть «Александр Чеченский». Нохчийн кIентан кхоллам повесть тIехь гайтаран башхаллаш. Инарла-майор Александр Чеченский – 1812 шеран тIеман гоьваьлла турпалхо. Алссам исторически гIуллакхаш чулоцучу повестан хиламашкахула коьрта турпалхочун дахар, цуьнан амал кхиаран хьелаш исбаьхьаллица довзийтаран башхаллаш. Повестан композици, исбаьхьаллин гIирсаш. Нохчийн проза кхиарехь, берашна, кхиазхошна йолу литература кхолларехь Гайсултанов Iумаран произведенийн маъIна	7	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
1.5	Эдилов Х-М.Э. Поэма «Сийлаха». Эдилов Хас-Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан кхоллараллин шуьйра проблематика. Даймехкан, маршонан теманаш. Къинхьегаман стаг ларар. Лирически турпалхочун адамашка йолу къинхетаме дог-ойла. «Сийлаха» поэми тIехь адаман дахар, ирс йукъараллехь кхоллалучу хьолех дозаделла хилар чIагIдар. ИбрахIиман озда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо. Эдалхин озда йоцу ойланах а, гIуллакхаш а. Сийлахас ца ларбина шен мерза безам, цуьнан доьхна дахар, цунах даьлла зулам. Поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш. Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		34	1	3	

Дакъа 2. XX-чу бешеран шолгачу эхан нохчийн литература					
2.1	Абдулаев Л.Ш. Стихотворенеш «Весет», «Диканиг хьахадан кхоьру со ...». Абдулаев Лечин лирика. Поэтан стихийн коьрта проблематика а. философски чулацам а. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн кьоман гиллакх-обздангалла. Поэтан стихан шатайпаналла. Яралиев Ю.С-И. Стихотворенеш «Гиллакх», «Лулахо, ладогIал цкъа...». Яралиев Юсупан поэзин проблематика, коьрта башхаллаш. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш. Стихотворенеш мукъаме хилар, цуьнан стихаш эшаршка йерзор. Яралиев Юсупан стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Бексултанов М.Э. Повесть «Дахаран хин генара бердаш». Бексултанов Мусан кхолларалла. Цуьнан прозехь дахар шатайпанчу исбаьхьаллин хотIехь гайтар. Йаздархочо кега-мерса долчу хIумнашкахула, царех чекххьежарца дахаран чолхе, шайн кIорггера маьIна долу гуллакхаш, хьелаш къастор. Кьоман хиндерг халкъан ламасташ, гиллакх-обздангалла ларйарца дозаделла хилар произведенешкахь чIагIдар. Турпалхойн амалш гайтаран, цера васташ кхолларан башхаллаш. Йаздархочун кхоллараллин маьIна, исбаьхьаллин башхаллаш. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.3	Ахмадов М.М. Пьеса «Лаьмнел а лекха». Ахмадов Мусан произведенийн коьрта проблемаш, теманаш, турпалхой. Ахмадов Мусан кхоллараллин обзор: бешерашкара схьадогIу кьоман обздангаллин ламасташ хIинцалерчу заманан лехамашца кьовсаме довлар, чолхечу дахаран галморзахаллаш адам эхь-бехках йухадалар, гиллакх лахдалар, халкъан ламасташка лерам бацар кьомана бохаме хилар; обздангаллех ца вухуш, гиллакх лардеш дахаран халонех чекхвалар. Ахмадов Мусан поэзин, прозин исбаьхьаллин башхаллаш	4	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.4	Эльсанов И.И. Повесть «ЦегIачу декхнийн боьлак». Эльсанов Исламан произведенешкахь хIинцалерчу дахаран сурташ, адамийн кхолламаш. Турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш.	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	«Цеггачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бешарахь шен паргӀатонехъа латтийн кыйсам. Повесть тӀехь Шемалан боламах дозаделла долу исторически хьелаш бакъдолчуьнца нийсадогӀуш гайтар. Шемала хьафий а волу Исхьакъ вейтар. Машарехъа болу къоман лаам. БойсагӀар а, Телхаг а. «Хинца бен садаьржаш дацара», «ГовгӀа», «Йоккха стаг», «Мехк-Кхел»				
2.5	Бисултанов А.Д. Стихотворенеш «Нохчийчоь», «Нана». Бисултанов Аптин поэзин башхаллаш. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам. Йахь йолу клант кхийначу ненан сийдар. Граждански лирикин исбаьхьалла. Бисултанов Аптин поэзин исбаьхьаллин хатӀ	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		18	0	2	
Дакъа 3. XXI-ра бешо долалучу муьран нохчийн литература					
3.1	Яшуркаев С.С.-И. Стихотворенеш «Самах ду, гӀенах ду», «Дагахьбалламаш, дагалецамаш». Даймахках къастарх болу цкъа а чекхбер боцу сингаттам поэтана тӀех Ӏаьткъина хилар. Даймахках къаьстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар. Нохчичунна Ӏаламат мехала долу, цо лардан хьакъдолу гӀиллакх хьахадар. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цӀаверзар. Нохчийн хӀусамехь кхерч бовха латтош йерг, хьаша-да марзонца тӀеобцуш йерг нана хилар чӀагӀдар. Дерриг а доьзалан ирс поэтана ненан вастехь гар. Поэто шен хьакъболчу сардамца тӀеман маххадор	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Исмаилов А.Т. Стихотворенеш «ВогӀура воккха стаг», «Кхийра кхаба». Говзарехь жимачу стага воккхачуьнца хӀотто деза гӀиллакх а, воккхачо жимачуьнца лело деза гӀиллакхаш а билгалдовлар. ХӀора а воккха стаг жимачун дола дан, хьехар дан, цунна гӀиллакхаш хьеха декхарийлахь хилар. Нохчийн гӀиллакх-оьздангаллин культурехь воккхачун сий-ларам баро йоккха меттиг дӀалоцуш хилар. Лирически турпалхочун дахар цӀена, даьсса хилар, цо шовданан хица (дикачу гӀуллакхашца) шен дахар хьаладуза дезаш хилар. Автора дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар билгалдаккхар. Жималлехь дикачу дас-нанас хьехаршца, шайн	2	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

	масалшца кхиош долу бер, шовданан хих йуьзна кхаба санна, сирлачу ойланех, къинхетамах дуьзна хилар произведенехъ чІагІдар				
3.3	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. Стихотворенеш «Нохчийчоьне», «Йисалахъ, Нохчийчоь». Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам. Шен махкахъ, мухха а хилла а, къомана пайдехъа хилчхъана, тоам беш хилар. Поэто шен байташкахъ Нохчийчоьнан, нохчийн къоман дахар муьлххачу а цхъана стеган дахарал деза хилар чІагІдар. Мехкан а, къоман а са, цуьнан мотт, гІиллакх-обздангалла хилар поэто коьрта ларар	3	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	1	0	
3.4	Классал арахъара дешар	2	0	0	
Дакъа 4. ЖамІдаран таллар					
4.1	Сочинени	2			
4.2	Контрольни болх /Тестиrowани/	2			
4.3	Шеран стандартизироваьни контрольни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахътийн барам		68			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

11 КЛАСС (66 сахът)

Рог'алла	Программин дакъойн а, темийн а ц'ераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Деъан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
Дакъа 1. Довзийтар					
1.1.	XX -чу б'ешеран хъалхарчу эхехъ нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XX -чу б'ешеран шолг'ачу эхехъ нохчийн литература кхиаран башхаллаш. XXI -чу б'ешеран йуьххьехъ нохчийн литература кхиар. Литературин родаш. Исбаьхъаллин васт (художественный образ). Сюжетах а, композицих а кхетамбалар. Драматурги	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		4	0	0	
Дакъа 2. XX-чу б'ешеран хъалхарчу эхехъ нохчийн литература					
2.1.	Исаева Мареман дахар а, кхолларалла а. «Ирсан орам» романан дакъош а доьшуш, текста т'ехъ болх бар. Сийлахъ-боккха Даймехкан т'еман хенахъ к'инхетаман коллективо тылехъ бен болх гайтаран башхаллаш. Акаев Руслан а Васса а. Анна Васильевна а, кегийрхой а. Исаева Мареман кхоллараллин мехалла. Драматически к'овсамах кхетамбалар. Драма. Комеди	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
2.2	Айдамиров Абузаран дахар а, кхолларалла а. «Й'еха буйсанаш» романан дакъош. Машаре шолг'а шо. Салтичун кхоллам. Сацам. Вежарий. Дакъош доьзийтар. Исторически романах болу кхетам к'аргбар. Ромах болу кхетам к'аргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/

2.3	Ахматова Раисин дахар а, кхолларалла а. «Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке», «Нене», «Сан йурт» стихотворенеш. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Цуьнан турпалхочун кхоллам Даймехкан, халкъан кхолламах къасталур боцуш бозабелла хилар. «Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма. Поэмин тIехъ къинхъегаман, безаман теманаш цхьаьнайогIуш къастор. Лиро-эпически жанрах кхетам балар Сулейманов Ахьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан лирикехъ къонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе», «Ламанан хьостанаш», «Батто сагатдо» стихотворенеш. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар. Поэтически маттах кхетамбалар	8	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		18	0	1	
Дакъа 3. XX-чу бIешеран шолгIачу эхехъ нохчийн литература					
3.1	Арсанукаев Шайхин дахар а, кхолларалла а. КIорггера кхетам, оьзда лаамаш болу поэтан лирически турпалхо. «Весет», «Нагахъ хьан гIо оьшуш» стихотворенеш. Цо дуьненах, дахарх йо ойланаш, адаман ирсехъа къийсам латто иза кийча хилар. «Нийсонна гимн» стихотворени. Поэтан говзаршкахъ Даймехкан исбаьхъа суьрташ, Iаламан аьрха хазалла, ненан меттан беркат. «Гиний шуна?» стихотворени. «Дицдина илли», «Ненан мотт» стихотворенеш. «Кхолламан сизаш» стихашкахъ роман. Даймехкан тIамехъ бIаьхоша турпалаллица Даймохк мостагIчух Iалашбар романехъ гайтаран башхаллаш. «Кхолламан сизаш» стихашкахъ роман. Романехъ тIеман а, тылан а суьрташ. Поэтически маттах кхетам балар	6	1	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.2	Рашидов Шаидан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш. «Баланах дуьзна дог», «Пондар боьлху» стихотворенеш. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехъ йазийна поэма. Махках даьккхинчу халкъо лайна баланаш, халонаш гайтаран башхаллаш. «Аружа» – исторически хиллачийн буха тIехъ йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	5	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.3	Гацаев СаьИдан поэтически кхолларалла. Лирически турпалхочо заманех, дахарх йеш йолу ойланаш. «Йише Маржане», «Хаьий хьуна, Фирдоуси», «Хатта	7	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

	хъайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш», «Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу– бIаьсте, бIаьсте!...» стихотворенеш. Ахмадов Мусан прозаически кхолларалла. «Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени. «Зингатиин барз ма бохабелахь» повесть				https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.4	Дикаев Мохьмадан дахар а, кхолларалла а. Поэтан шен Даймахках, ша схьаваьлладу халкъах дозалла даран ойла, патриотически синхаамаш, къоман хиндерг ирсе хила лаар – цуьнан кхоллараллин коьрта чулацам. «Нохчийн хIусам» стихотворени. «Стегаг цIе» стихотворени. Дикаев Мохьмадан поэзехь йахь, къоман оздангалла гайтаран башхаллаш. Цуьнан поэтически хатI. «Суна лаьа» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар. Бексултанов Мусан прозаически кхолларалла. Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гIиллакх-оздангалла ларйарца дозаделла хилар говзаршкахь чIагIдар. «Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш. Турпалхойн амалш гайтаран, церан васташ колларан башхаллаш. «Корталин Хантоти» дийцар. Халкъан барта кхоллараллица уьйр хилар	6	0	1	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.5	Шайхиев Iалвадин поэтически кхолларалла. Шайхиев Iалвадин стихашкахь поэтически сурт кхолларан башхаллаш. «Стаг велча, йуьртахь зударий боьлху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Къоман гIиллакхаш а, озда безам а гайтар. «Дерачу кхолламан кхиэл» – стихашца йазийна повесть. Повестан маьIна а, исбаьхьаллин къастамаш а	4	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
3.6	Алиев ГIапуран дахар а, кхолларалла. «Къонахийн зама», «ХIун лозу хьан, Нохчийчоь?», «Къонахе», «ДоIа» стихотворенеш	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
3.7	Классал араьхара дешар	2	0	0	
Дерриг:		33	1	3	
Дакъа 4. XXI-чу бIешеран хьалхарчу шерийн нохчийн литература					
4.1	Ибрагимов Канта. Роман «Берийн дуьне». Тема а, проблематика а, исбаьхьаллин башхаллаш.	2	1	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

					https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		2	1	0	
Дакъа 5. Кхечу къаьмнийн литература					
5.1	Александр Казбегин Гуьржийн йаздархочун кхоллараллех хаамаш. «Элиса» повестан коьрта чулацам. Элисин, Чербижан, Анзоран, Важийан васташ. Кулиев Кайсын «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени. Кулиев Кайсын «Пуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени	3	0	0	https://desharkho.ru/ http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		3	0	0	
Дакъа 6. Жамдаран таллар					
6.1	Сочинени	2			
6.2	Контрольни болх /Тестиовани/	2			
6.3	Шеран стандартизованни контрольни болх	1			
Дерриг:		5			
Программица сахьтийн барам		66			

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

10 класс

РотIалла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Довзийтар (1 с.)						
1	Нохчийн меттан дешан мах	1	0	0		
ХХ бешеран хьалхарчу эхан литература (28 с. + 2 с.)						
2	Арсанов СаьИид-Бейн дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
3	«Маца девза доттагIалла» романан дакъош дешар, дийцаре дар	1	0	0		www.urok95.ru .
4	«Маца девза доттагIалла» романехь Арсбин васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
5	«Маца девза доттагIалла» романехь гIиллакх-обздангалла гайтар	1	0	0		https://desharkho.ru /
6	«Маца девза доттагIалла» романехь къаьмнашна йукъара доттагIаллин тема гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
7	Мамакаев Мохьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/ https://desharkho.ru /
8	«ТIулгаша а дуйцу» стихотворени. Мамакаев М. поэзехь Даймехкан тема	1	0	0		www.urok95.ru . http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
9	«Даймахке» стихотворени. Стеган паргIато, сий цуьнан Даймахкаца йолчу йукъаметтигех доьзна хилар	1	0	0		www.urok95.ru .
10	«Зама» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочо дахарх, заманах йо ойланаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
11	«Зеламха» романан дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

12	«Зеламха» роман. Гушмузакъан доьзалехъ бохам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
13	«Зеламха» романа турпалхочун Зеламхин васт	1	0	0		www.urok95.ru .
14	«Зеламха» романехъ зударийн васташ	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
15	Мамакаев Мохьмадан «Зеламха» романа буха тӀехъ сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
16	Нохчийн литературехъ Мамакаев Мохьмадан кхоллараллин мехалла	1	0	0		www.urok95.ru . http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
17	Гадаев Мохьмад-Салахъан дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
18	«Даймахке сатийсар» стихотворени. Цуьнан поэзехъ дуьненах, дахарх, Ӏаламах йолу ойланаш.	1	0	0		https://desharkho.ru /
19	«Дай баьхна латта» стихотворени маӀна а, исбаьхьаллин шатайпаналла а	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
20	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru / www.urok95.ru .
21	«Генара кехат» стихотворени. Поэтан лирикехъ безаман тема	1	0	0		www.urok95.ru .
22	«ЦӀен-Берд» стихотворени. Лирически турпалхочун оьздангалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
23	Нохчийн литературехъ Гадаев Мохьмад-Салахъан кхоллараллин мехалла	1	0	0		https://desharkho.ru /
24	<i>Классал араьхара дешар.</i> Гадаев Мохьмад-Салахъан «Дарта» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru /
25	Гайсултанов Ӏумаран дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	«Александр Чеченский» повестан дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		https://desharkho.ru /
27	«Александр Чеченский» повесть.	1	0	0		http://ps95.ru/nohch

	Нохчийн кIентан кхоллам гайтаран башхаллаш					iyn-tezaurus/
28	«Александр Чеченский» повесть. Кегий йийсарш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
29	«Александр Чеченский» повесть. Вина йурт	1	0	0		https://desharkho.ru /
30	«Александр Чеченский» повесть. А.Чеченскийн дахаран тIаьххъара шераш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	Нохчийн литературехь Гайсултанов Iумаран кхоллараллин мехалла	1	0	0		www. urok95.ru. http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
XX-чу бIешеран шолгIачу эхан нохчийн литература (26 с. + 2 с.)						
32	Эдилов Хас-Мохьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru /
33	«Сийлаха» поэмин дакъош дешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
34	«Сийлаха» поэма. ИбраhИман, Сийлахин васташ кхолларан башхалла	1	0	0		www. urok95.ru. http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
35	«Сийлаха» поэма. ИбраhИман оьзда безам, цуьнан деган, ойланийн комаьршо	1	0	0		https://desharkho.ru /
36	«Сийлаха» поэми тIехь суртхIотторан, васт кхолларан поэтически гIирсаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
37	Эдилов Хас-Мохьмадан кхоллараллин башхаллаш	1	0	0		www. urok95.ru.
38	Абдулаев Лечин дахар, кхолларалла. «Весет» стихотворени. Лирически турпалхочун амалшкахь нохчийн къоман гIиллакх-оьздангалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
39	Талламан болх (2-гIа триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru / www. urok95.ru.
40	«Диканиг хьахадан кхоьру со ...» стихотворени. Поэтан стихан шатайпаналла	1	0	0		www. urok95.ru.

41	Классал арахъара дешар. Абдулаев Лечин «Нохчийн мотт» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	«Дахаран хин генара бердаш» повесть йешар, чулацам бийцаре бар	1	0	0		www.urok95.ru.
44	«Дахаран хин генара бердаш». Къоман хиндерг халкъан ламасташ, гИллакх- оьздангалла ларйарца дозаделла хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
45	«Дахаран хин генара бердаш» повестехъ ден васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
46	Яралиев Юсупан дахар, кхолларалла. «ГИллакх» стихотворени	1	0	0		www.urok95.ru.
47	«Лулахочуьнга» стихотворени. Лирически турпалхочун ойланаш, синхаамаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
48	Исмаилов Абун дахар, кхолларалла. «ВогIура воккха стаг» стихотворени. ХIора а воккха стаг жимачун дола дан, хъехар дан, цунна гИллакхаш хъеха декхарийлахъ хилар	1	0	0		www.urok95.ru. ps95.ru/dikdosham/
49	«Кхийра кхаба» стихотворени. Дахаран некъ атта цахилар, иза чунехъа боьдуш цахилар, иза локхалле боьдуш хилар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
50	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
51	«Лаьмнел а лекха» пьесин чулацам бешар, бийцаре бар	1	0	0		https://desharkho.ru/
52	«Лаьмнел а лекха» пьесехъ Гойсуман васт	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
53	«Лаьмнел а лекха» пьесехъ Эльсин, Аматин васташ	1	0	0		www.urok95.ru.
54	«Лаьмнел а лекха» пьесехъ къонахчун амалш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
55	Ахмадов Мусан «Лаьмнел а лекха» пьесин буха тIехъ сочинени	1	0	1		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

56	Эльсанов Исламан дахар, кхолларалла. «ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть	1	0	0		https://desharkho.ru /
57	«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Нохчийн халкъо XIX бIешарахь шен паргIатонехъа латтийн кыйсам	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
58	«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Машарехъа болу къоман лаам	1	0	0		www. urok95.ru. http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
59	«ЦегIачу декхнийн боьлак» – исторически повесть. Повестехь турпалхойн амалш гайтаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

XXI-ра бIешо долалучу муьран нохчийн литература (7 с. + 1 с.)

60	Яшуркаев Султанан дахар, кхолларалла. «Самах ду, гIенах ду» стихотворени. Даймахках къабстина волу лирически турпалхо цхьалха хилар гайтар	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	Яшуркаев С. «Дагахьбалламаш, дагалецамаш» стихотворени. Лирически турпалхо шен ойланашца дай баьхначу махка цIаверзар	1	0	0		https://desharkho.ru /
62	Бисултанов Аптин дахар, кхолларалла. «Нохчийчоь» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке, халкъе, болу безам	1	0	0		https://desharkho.ru /
63	«Нана» стихотворени. Йахь йолу кIант кхийнчу ненан сийдар	1	0	0		www. urok95.ru.
64	Шеран талламан болх	1	1	0		ps95.ru/dikdosham/
65	Классал арахъара дешар. Бисултанов Аптин «Ас хъан чIабанех гIайгIа йуцур йу» стихотворени	1	0	0		https://desharkho.ru / ps95.ru/dikdosham/
66	Цуруев Шарипан дахар, кхолларалла. «Нохчийчоьне» стихотворени. Поэтан лирически турпалхочун шен Даймахке болу йистйоцу безам	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
67	«Йисалахь, Нохчийчоь» стихотворени.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/

	Мехкан а, кьоман а са, цуьнан мотт, гИллакх-оьздангалла хилар поэто коьрта ларар					<a href="http://ps95.ru/nohch
iyn-tezaurus/">http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
68	Дешаран шарахь биначу белхан жамІдар	1	0	0		<a href="http://ps95.ru/nohch
iyn-tezaurus/">http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		68	3	2		

НОХЧИЙН ЛИТЕРАТУРИН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

11 класс

Роталла	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхоллараллин белхаш		
Довзийтар (4 с.)						
1	XX-чу бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
2	XX-чу бешерахь шолгIачу эхехь нохчийн литература кхиаран башхаллаш	1	0	0		www.urok95.ru .
3	XXI-чу бешеран йуьххьехь нохчийн литература кхиар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
4	Литературин родаш. Исбаьхьаллин васт. Сюжетах а, композицих а кхетам балар	1	0	0		https://desharkho.ru/
XX бешеран хьалхарчу эхехь нохчийн литература (18 с. + 2 с.)						
5	Исаева Мареман дахар, кхолларалла	1	0	0		www.urok95.ru .
6	«Ирсан орам» роман. Воха мегар дац. Дог ца Iийна.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
7	«Ирсан орам» роман. Доккха инзар. ДIадевлларш	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	«Ирсан орам» роман. Дош-болат.	1	0	0		http://ps95.ru/nohch

	Сийлахь-боккха Даймехкан тIеман хенахь кьинхетаман коллективо тылехь бен болх гайтаран башхаллаш					iyn-tezaurus/
9	Айдамиров Абузаран дахар, кхолларалла	1	0	0		www. urok95/ru.
10	«Йеха буьйсанаш» роман. Нохчмахке	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
11	«Йеха буьйсанаш» роман. Къастар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
12	«Йеха буьйсанаш» роман. БIе цхьолгIа буьйса	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
13	«Йеха буьйсанаш» роман. ДанчIа	1	0	0		www. urok95/ru.
14	Айдамиров Абузаран «Йеха буьйсанаш» романа н буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
15	«Йеха буьйсанаш» роман. Романах болу кхетам кIаргбар. Повесть. Дийцар. Очерк. Рецензи	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
16	Ахматова Раисин дахар, кхолларалла	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
17	«Хуур дац, кхолламо хIун кечдо вайна...», «Даймахке» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
18	«Нене», «Сан йурт» стихотворенеш	1	0	0		www. urok95/ru.
19	«Дагалецамийн новкъа» – автобиографически поэма.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
20	Талламан болх (1-ра триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru / www. urok95/ru.
21	Сулейманов Ахьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru /
22	Поэтан лирикехь кьоонахаллин, оьздангаллин тема. «Берд», «Дог дохден цIе» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohch iyn-tezaurus/
23	«Батто сагатдо» стихотворени. Лирикех, лирически турпалхочух кхетамбалар	1	0	0		https://desharkho.ru /
24	«Ламанан хьостанаш» стихотворени. Поэтически маттах кхетамбалар	1	0	0		www. urok95/ru.

XX-чу бешеран шолгачу эхехь нохчийн литература (35 с. + 2 с.)						
25	Арсанукаев Шайхин дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	Арсанукаев Шайхин «Весет» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
27	Арсанукаев Шайхин «Нагахь хьан гӀо оьшуш» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
28	«Нийсонна гимн», «Ненан мотт» стихотворенеш	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	«Мохкбегор», «Дицдина илли» стихотворенеш	1	0	0		www.urok95.ru .
30	«Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Даймехкан тӀамехь бӀаьхоша турпалаллица даймохк мостагӀчух тӀалашбар романехь гайтаран башхаллаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
31	«Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Романехь тӀеман а, тылан а суьрташ.	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
32	«Кхолламан сизаш» стихашкахь роман. Поэтически маттах кхетам балар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
33	Рашидов Шаидан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
34	Рашидов Шаид. «Баланах дуьзна дог» стихотворени. Лирически турпалхочу халкъах, махках йолу ойланаш	1	0	0		www.urok95.ru .
35	«Пондар боьлху» стихотворени	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
36	«Аружа» – исторически хиллачийн буха тӀехь йазийна поэма. Махкахдаьккхинчу халкъо лайна баланаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
37	«Аружа» – исторически хиллачийн буха тӀехь йазийна поэма. Лирически турпалхочун халкъах, махках йолу ойланаш. Стихаш кхолларан кепаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
38	Гацаев Саьидан дахар, кхолларалла.	1	0	0		www.urok95.ru .

	«Йише Маржане», «Хабий хьуна, Фирдоуси» стихотворенеш					
39	Талламан болх (2-гIа триместр)	1	1	0		https://desharkho.ru/_www.urok95.ru
40	«Хатта хьайна Саадига», «Цкъа а дац ойла къуьйлуш» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
41	«Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу-бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
42	«Хийла нохчийн кIант», «БIаьсте хир йу-бIаьсте, бIаьсте!..» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
43	Ахмадов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
44	«Нохчийн махкахь, нохчийн маттахь» стихотворени	1	0	0		www.urok95.ru
45	Адам эхь-бехках йухадалар, гIиллакх лахдалар. «Зингатийн барз ма бохабелахь» повесть	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
46	«Зингатийн барз ма бохабелахь» повестехь турпалхойн васташ	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
47	Дикаев Мохьмадан дахар, кхолларалла	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	«Стеган цIе», «Нохчийн хIусам» стихотворенеш	1	0	0		www.urok95.ru
49	«Суна лаба» стихотворени. Стихаш кхолларан кепаш. Эпитетах кхетам балар	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
50	Дикаев Мохьмадан кхоллараллин буха тIехь сочинени	1	0	1		ps95.ru/dikdosham/
51	Бексултанов Мусан дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
52	«Iаьржа бIаьрг», «Хьалхара парта» дийцарш	1	0	0		https://desharkho.ru/_www.urok95.ru
53	«Корталин Хантоти» дийцар	1	0	0		https://desharkho.ru/
54	Шайхиев Iалвадин дахар, кхолларалла	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

55	«Стаг велча, йуъртахъ зударий боълху», «Аса а ма лайна» стихотворенеш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
56	«Дерачу кхолламан кхиэл» – повесть. Къоман г1иллакхаш	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
57	«Дерачу кхолламан кхиэл» – повесть. Повестан маъІна а, исбаъхъаллин къастамаш а	1	0	0		https://desharkho.ru/
58	Алиев Гапуран дахар, кхолларалла	1	0	0		
59	«Къонахе», «ДоІа» стихотворенеш	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
60	Шеран талламан болх	1	1	0		https://desharkho.ru/
61	«Къонахийн зама», «ХІун лозу хъан, Нохчийчобъ?» стихотворенеш	1	0	0		www.urok95.ru.
XXI бешо долалучу муърехъ нохчийн литература (2 с.)						
62	Ибрагимов Канта. Дахар, кхолларалла. «Берийн дуьне» роман	1	0	0		https://desharkho.ru/
63	«Берийн дуьне» роман	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
Кхечу къаьмнийн литература (3 с.)						
64	Александр Казбегин «Элиса» повесть	1	0	0		http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
65	Кулиев Кайсын. «Хиндолчунна аьлла байташ» стихотворени	1	0	0		ps95.ru/dikdosham/
66	«Тіуьначу лаьттан цинц къуьйлу» стихотворени. Дешаран шарахъ биначу белхан жамІдар	1	0	0		
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		66	3	2		

Хьехаран-методикин латтор Хьехаран-методикин гIо-Іамат

Арсанукаев А. М. Эдилов С. Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан Іамат. – Соьлжа-ГIала, 2019.

Ахмадов М.М., Алиева З.Л-А. Нохчийн литература. 8-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 5-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 6-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 7-чу классана учебник-хрестомати. – Соьлжа-ГIала, - 2018.

Эдилов С.Э. Нохчийн литература. 9 классана коьртачу йукъардешаран ишколан хрестомати. – Соьлжа-ГIала: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2019.

Илманан литература

Арсанукаев А.М. Язык, литература, школа. – Грозный, 2010. – 315 с.

Гайтукаев К. В пламени слова. Критические статьи и исследования. – Грозный, 1989. – 223 с.

Далгат У.Б. Литература и фольклор. Теоретические аспекты. – М.: Наука, 1981. – 303 с.

Джамбеков О.А. Жанровые и поэтические особенности чеченских героико-исторических песен илли. – Майкоп, 2008. – 230 с.

Джамбекова Т.Б. Фольклор как источник чеченской прозы XX в. – Майкоп, 2010. – 236 с.

Довлеткиреева Л.М. Современная чеченская военная проза: историко-культурный аспект, жанровый состав, поэтика. – Грозный, 2010. – 250 с.

Егорова Л.П. Актуальные проблемы литературного кавказоведения // Художественная литература и Кавказ. – Сочи, 2006. – 12-21 с.

Завриев М. В поисках художественного метода. Критические статьи. – Грозный, 1988. – 66 с.

Ибрагимов Л.М. Этноментальные основы чеченской прозы. – Грозный, 2012. – 167 с.

Ильясов Л. Культура чеченского народа. – М., 2009. – 264 с.

Инаркаева С.И. Эволюция жанров малой прозы в современной чеченской литературе. – Майкоп, 1999. – 218 с.

Индербаяев Г.В. Роль художественного конфликта в становлении, развитии и современном состоянии чеченской драматургии. – Майкоп, 2009. – 217 с.

Индербаяев Г.В. Проблема национального и общечеловеческого в чеченской литературе. – Грозный, 2003.

Исмаилова М.В. Проблема традиций и жанровые разновидности в чеченском романе 80-90-х гг. XX в. – Майкоп, 2007. – 215 с.

Туркаев Х.В. Жажда неутоленная. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 312 с.

Туркаев Х.В. О путях развития чеченской литературы. – Грозный: Чеч.-Инг. книжное изд-во, 1973. – 162 с.

Туркаев Х.В. Путь к художественной правде (Становление реализма в чеченской и ингушской литературах). – Грозный, 1987. – 240 с.

Юсупова Х.В. Жанр повести в чеченской и ингушской литературах: становлении и развитие (20-30-е гг.). – М., 2000. – 215 с.

Методикин литература

- Айдамирова М.А. Музейная деятельность по приобщению подрастающего поколения к культурно-историческому наследию. Учебное пособие. – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А.М. Шкоলেখь исбаьхьаллин произведени таллар (Анализ художественного произведения в школе). – Грозный, 2018.
- Арсанукаев А. Нохчийн литература хьехаран методика (Методика преподавания чеченской литературы). – Грозный, 1987. – 188 с.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2018.
- Джамбеков О.А. Устное народное творчество чеченского народа. Учебное пособие для учащихся школ и студентов. – Грозный, 2017.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 5 класса. – АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 класса. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 7 класса – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018.
- Эдилов С.Э. Сочинени йазьян Iамор. Методическое пособие для учителей. – Грозный: АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2018. – 159 стр.
- Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособие / Под ред. Г.М. Гогеберидзе. – Ставрополь, 2004. – 292 с.
- Эдилов С.Э. Методическое руководство к учебнику-хрестоматии по чеченской литературе для 6 кл. – Грозный, 2016.
- Мунаев И.Б. Поэтика чечено-ингушских героико-исторических песен или. (Проблема формирования жанра и его системные связи). – М., 1981. – 215 с.
- Мусукаева А.Х. Северокавказский роман: художественная и этнокультурная типология. – Нальчик, 1993. – 192 с.
- Яндарбиев Х.Ш. Учебное пособие для учителей, студентов и преподавателей «Кавказ и русская литература». – Грозный, 2017.

Дошамаш, справочникаш

- Арсанукаев А.М. Нохчийн яздархой. Библиографин довзийтар (Чеченские писатели. Биографические и библиографические сведения). В 2-х т. – Грозный, 2012.
- Арсанукаев А.М. Нохчийн литературин Илманан терминийн лугIат (Словарь литературоведческих терминов). – Грозный, 2010.
- Вагапов А.Д. Школьный орфографический словарь чеченского языка. – Грозный, 2020.
- Ибрагимов Л. Толковый словарь чеченских фразеологизмов. – Грозный, 2005. – 128 с.
- Ибрагимов Л. Словарь символов чеченской культуры. / Вестник Академии наук чеченской Республики. – Грозный, 2010. №1. С. 161-167.
- Кусаев А. Чеченские писатели. – Грозный, 2005. – 408 с.

Хаамийн-ресурсийн латтор

- www.desharkho.ru – Чеченская электронная школа.
- ps95.ru/dikdosham/ - Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь.

